

УДК 930.2(477.83-25)"15"

Наталія ПАСЛАВСЬКА
(Львів)

ПРОСОПОГРАФІЯ ЛЬВІВСЬКОГО МІЩАНСТВА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVI ст. (НА ПРИКЛАДІ КРАВЕЦЬКИХ РОДИН РУСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ)

Основним дійовим персонажем історичного минулого була людина, яка творила історію не лише за допомогою політичних чи військових методів, на полі битв чи в урядових залах, а й у повсякденному житті. Персоніфікація минулого є одним із актуальних напрямів сучасних історіографічних студій, що має на меті вивчення як окремих постатей, так і певних груп осіб на основі характерної для їхнього загалу ознаки (професійної, релігійної, родинної тощо). Новим, міждисциплінарним методом, який однак не має власного усталеного дисциплінарного інструментарію, але здобув популярність в наукових дослідженнях є просопографія. Просопографія як вищий ступінь біографістики, спрямована на розвиток по лінії поширення, розгорнення, поглиблення біограм шляхом врахування гуманних аспектів¹. Просопографічні студії дають змогу пізнати соціально-психологічний портрет особи (групи осіб), дослідити її духовний світ та буденне життя.

В історіографічному руслі зацікавлення життям та побутом львівських міщанських родин виявляли польські та українські історики, починаючи з кінця XIX – початку XX ст. Варто згадати тематичну працю Владислава Лозинського, присвячену львівським патриціанським родинам². Однак, дослідник мало уваги приділив родинам українців, роблячи акцент на польських знатних родах. Виняток становить родина Стрілецьких, представників якої – Андрія та Романа – автор назвав “найбільш завзятливиими та найнеспокійнішими міщанами XVII ст.”³

Важливою працею з історії середньовічного Львова є монографічне дослідження Івана Крип’якевича, присвячене історії “Львівської Русі” та підбірка матеріалів до нього⁴. Історик вперше комплексно опрацював актові матеріали раецького суду, які стосувалися життя та діяльності української громади Львова (з 1460 до 1550 рр.). В роботі представлена історія українців-русинів, їхні правові, економічні, релігійні та національні відносини.

Історія міст та приватне життя міщан були предметом наукових пошуків професора Львівського університету Яна Птасьніка⁵. Проте життя представників ремісничих професій, а тим більше – руської спільноти, залишилося поза увагою дослідника. Генеалогічне дослідження львівського патриціату доби середньовіччя здійснив учень Я. Птасьніка – Юзеф Скочек⁶. Львівське жіноцтво представлене в працях Луції Харевичової, однак повсякденність міщанок-русинок не відображена у роботах⁷.

Студії над багатоманітними аспектами життя міщанського середовища Львова крізь призму різних комплексів джерел (заповіти, інвентарі, судові справи, метричні книги, реєстри прийняття до міського права, епістолярій, шлюбні та майнові контракти, угоди тощо) представлені у роботах львівських істориків. Особливої уваги заслуговують праці Ярослава Дашкевича (вірменознавча тематика)⁸, Володимира Александровича (малярське середовище)⁹, Ніни Шестакової (історія окремих родин)¹⁰, Мирона Капралія (історія окремих міщан, ремісників, національних громад тощо)¹¹. Проблематика знаходить втілення у роботах Ірини Замостяник¹², Ярини Кочеркевич¹³, Ореста Зайця¹⁴, Ірини Єзерської¹⁵, Богдани Петришак¹⁶ та ін. Не вдаючись до детальної характеристики кожної позиції, зазначимо, що увагу привертає видана нещодавно праця Б. Петришак, в якій на основі архівних джерел та літератури представлений просопографічний портрет писаря м. Львова першої половини XVII ст., розглянуто його професійну діяльність, родинне оточення та повсякденне життя. Дослідження спонукає до подальших просопографічних студій над історією львівського міщанства.

Незваною залишається повсякденність ремісничого середовища Львова. Міщани-ремісники становили значну частину населення міста. Вони не належали до кола патриціату (за винятком купецької верхівки та кількох професійних груп – аптекарів, хірургів, золотарів, ливарників та броварників) чи інтелектуальної еліти, здебільшого не займали керівних посад (за винятком ремісників-католиків¹⁷), а представляли, насамперед, людей фізичної праці, без яких образ середньовічного/ранньомодерного міста був би неповним.

Метою дослідження є створення просопографічного портрета кравецького середовища української громади Львова, враховуючи такі ознаки, як національна приналежність, професійна діяльність, родинне оточення та повсякденне життя.

Спершу зупинимося на загальній історико-демографічній характеристиці Львова, руської громади та кравецького середовища в першій половині XVI ст.

* * *

Кінець XV – початок XVI ст. став переломним часом в житті української (руської) громади Львова. Почався “золотий вік” чи “темні віки” для автохтонних мешканців міста в історіографії побутують різні міркування. Так, український історик першої половини XIX ст. Денис Зубрицький був переконаний, що від початку XVI ст. розпочалися важкі часи для львівських русинів¹⁸. Їх почали усувати від участі в управлінні містом, перешкоджати у здійсненні обрядів, не визнавати гідними давати свідчення в суді¹⁹. Причину дослідник шукав у зміні керуючої нації: німці поступаються місцем полякам.

Польський історик Львова Владислав Лозинський схилився до протилежної думки, характеризуючи українців як “нежиттездатний організм, знесилений внутрішньо, якого всіляко підтримувала правляча польська нація, надаючи право користуватися економічними привілеями”²⁰.

Нове бачення життя руської громади та її взаємин з іншими національностями Львова у першій половині XVI ст. подав Іван Крип’якевич. Він вважав, що після “упадку руського елемента, який почався в період правління останніх галицьких князів у зв’язку із німецько-польською колонізацією та обмеженням прав українців, початок XVI ст. став періодом піднесення національного життя”²¹. Цьому сприяли як зовнішні (початок епохи Відродження на українських землях) так і внутрішні (зміни соціальної структури міста; економічна криза в середовищі привілейованої німецької громади, місце якої займає нова міщанська аристократія – поляки²²) чинники.

Подібних тверджень дотримуються сучасні львівські дослідники. Після виходу монографії Мирона Капралю “Національні громади Львова XVI–XVIII ст.”²³, в якій на основі аналізу королівських привілеїв висвітлено відносини української та польської громад, не залишається сумнівів, що “у перші десятиліття XVI ст. українська громада після багатьох десятиліть “летаргійного сну”, що межував із втратою її політичної та культурної ідентичності, “прокинулася” для боротьби за втрачені від середини XIV ст. суспільні, економічні та релігійні права”²⁴.

Просторовий устрій пізньосередньовічного Львова складався із кількох структурних одиниць – середмістя (місто, оточене мурами), двох передмість (Галицького та Краківського (до XV ст. – Татарське)), старостинської юридики, міських сіл та обшарів (фільварків)²⁵. Протягом XV–XVI ст. найбільш заселеним районом Львова було середмістя. Його територіальна площа була найменшою і не тяжіла до розширення. На початку XV ст., за підрахунками М. Капралю, загальне число мешканців в середмісті становило близько 4,5 тис. осіб, а загалом міську територію заселяли орієнтовно 5,5 тис. мешканців (без старостинської юридики). З кінця XV ст. чисельний склад населення почав зростати завдяки міграційним процесам. Однак, збільшення демографічних показників спостерігається на передміській території, міських селах (до 4 тис. осіб в другій чверті XVI ст., тобто в 3,5 рази порівняно із початком XV ст.). Натомість зменшується на 1,5 тис. осіб число мешканців середмістя і становить 3 тис. осіб в другій чверті XVI ст.²⁶ Зменшення чисельності міського населення пов’язане із пожежею 1527 р., коли згоріло майже все місто за винятком Ратуші, міської вежі та монастиря францисканців²⁷. Загалом в другій чверті XVI ст. у Львові мешкало орієнтовно 6,7–7 тис. осіб. Основну частку населення середмістя в першій половині XVI ст. становили поляки, яким, за даними шосового податку у 1544 р., із 263 забудованих ділянок належало 94 (38%), тоді як українцям – 25 (9%, найменше з усіх чотирьох націй міста)²⁸.

Передміська територія, подібно до середмістя, була неоднорідною за етнічним складом своїх мешканців. М. Капраль (на основі податкових реєстрів) наводить такі цифри: в 1544 р. на Краківському передмісті мешкали 61 особа (27%) руської національності, поляків – 89 (39%); на Галицькому – 20 (15%) русинів, натомість – 79 поляків (61%); в міських селах – 83 русини (65%), 22 (17%) поляки²⁹. Українське населення домінує на старостинській юридиці – 18 ділянок (26%) проти 14 (19%) польських володінь³⁰. Загалом українці становили 24% етнічного складу Львова, порівняно – поляки 38%, німці та євреї по 8%, вірмени – 7%³¹.

Іван Крип’якевич на основі аналізу расецьких актів першої половини XVI ст., визначив кількість русинів, які мешкали на передмісті і володіли нерухомістю. За його підрахунками близько 90 українців мешкали на Краківському передмісті, 115 – на Галицькому, 30 ґрунтів без зазначення місця розташування. Отже, 235 – мінімальна кількість з того, чим володіли русини на передмісті (не враховуючи населення міських сіл)³². Очевидно, цей показник перебільшений, оскільки дані сумуються за великим часовим відтинком (42 р.), деякі особи згадуються декілька разів.

Руська громада була неоднорідною за станово-професійною структурою³³. Її чисельність склали купці, представники різних ремісничих професій, духовенство та руська шляхта. Серед ремісників-українців І. Крип'якевич в першій половині XVI ст. нараховує представників 29 професій, згадуючи кравців³⁴.

Кравці належали до найдавніших ремісничих професій міста³⁵. Вони, поряд із шевцями, мельниками, мулярами, сідлярами та ін. (загалом 42 різновиди професій) належали до середньої групи суспільної ієрархії львівського міщанства в першій половині XVI ст.³⁶ Лише деяким кравцям вдалося посісти керівні посади в місті. Серед райців зустрічаємо 1 кравця-католика (поч. XV ст.), серед лавників – 3 (1402–1403, 1592–1606, 1736–1745 рр.), 24 – серед представників третього стану перед урядами³⁷.

Відсоток кравців серед мешканців Львова назвати важко. Детальніше можна дізнатися про їх кількість на території Підзамча та деканату костелу св. Йоана Хрестителя у третій чверті XVI ст. За матеріалами фінансових книг (1569–1570 рр.), опрацьованих М. Капралем, тут з-поміж 36 ремісничих фахів (сумарно – 193 особи), переважали кравці, яких нараховувалося 29 осіб, 6 з них були власниками будинків. Другими за чисельністю йшли шевці – 25 осіб, їм належало 8 будинків³⁸. Варто зазначити, що за грамотою руського воєводи Андрія Одровонжа (13 вересня 1460 р.) на Підзамчі мав право вільно виконувати своє ремесло без вступу до цеху лише один кравець, а з 1533 р., за привілеєм Сигізмунда I, – двоє кравців³⁹. Однак, зацікавленість львівських старост, які урядували на цій території, в економічному розвитку юрідики сприяла побуту тут різних ремесел, тому число кравців було значно більшим.

Кількість кравців-русинів, які мешкали в середмісті в другій чверті XVI ст., не перевищувала 5%, тоді як більше 95% були католиками (переважно поляки та німці). М. Капраль, аналізуючи фінансові книги, з-поміж 55 згаданих українців налічує 18 кравців⁴⁰ (32,7% від загальної кількості ремісників-українців).

Чисельність кравців за даними прийняття до міського права протягом 1405–1604 рр. становила 211 осіб (10,3%) від загалу, займаючи домінуюче положення. Слідом, із відривом, йшли шевці – 151 особа (7,4%)⁴¹. За нашими підрахунками в період з 1500 до 1550 рр. міське громадянство прийняли 46 представників кравецького ремесла, з яких 7 були українцями (прямі вказівки на походження). Кравців-русинів могло бути більше, зважаючи на імена та географічне походження новоприйнятих громадян – міста Руського та Белзького воєводства, Волинь (бл. 5–6 осіб)⁴². Таким чином, менше третини громадян із загалу кравців могли бути руської національності. Для порівняння, в період з 1549 до 1586 рр. міське право прийняли 106 українців серед яких – 14 кравців, за ними йшли купці та крамарі (12), чинбарі (9); в 39 записах не вказано фах того, хто приймав громадянство⁴³. Близько 1/3 кравців-українців, прийнятих до міського права, походили з різних місцевостей (Бучача, Володимира-Волинського, тощо) решта – місцевого походження, або без зазначення місця прибуття. Вихідці з міст переважали над селянами, прийнятими в реєстр.

Загалом кількість кравців у Львові залежала, передовсім, від загальної кількості населення міста, оскільки кравецьке ремесло спрямовувалось на задоволення потреб людей в одязі. Попит на товар зростав також через потреби війська та модні тенденції.

У місті, серед мурів українська громада була територіально обмежена до однієї вулиці. Обмеження були встановлені в середині XIV ст. після захоплення міста Казимиром III, і залишалися незмінними надалі. Очевидно, йшлося не про вулицю, а про цілий квартал (дільницю)⁴⁴, який складався з кількох вуличок (згодом вони отримали власні назви: Зацерковна, Руська бічна, Руська мала тощо)⁴⁵. Квартал межував з Єврейською вулицею (з південного боку), Домініканським костелом (з півночі), кам'яницями третьої сторони площі Ринок (із заходу) та міськими мурами (зі сходу)⁴⁶. Міська рахункова книга під 1405 р. фіксує окремих запис про русинів (*Rutheni in ciuitate commorantes*)⁴⁷, відокремлюючи їх від решти населення середмістя Львова. Територія, де мешкало українське населення спершу отримала назву “вулиця Соляників”. З такою назвою вона зустрічається вперше в 1414 р.⁴⁸ Однак, вже згодом утвердилася інша назва – вулиця Руська, яка згадується в раєцькій книзі у акті від 12 березня 1471 р.⁴⁹

На початку XV ст. в кварталі, де мешкали русини нараховувалося 13 осіб – власників нерухомості⁵⁰. Чи були серед них кравці – очевидно так, оскільки кравецьке ремесло було одним із найдавніших в місті. Втім, реєстри шосового податку не вказують рід занять українців⁵¹. Жили на Руській вулиці не лише русини. Документи фіксують також німців, поляків, а особливо – вірменів⁵². Поступово українська громада збільшилася чисельно та зміцніла економічно, і стала викупляти будинки в представників інших національностей, особливо після пожежі 1527 р. Так, в першій половині XVI ст. нараховується близько 30 русинів – власників будинків на вулиці Руській⁵³.

У руському кварталі переважали ділянки розміром 3/16 ґрунту (12 одн.), які були водночас найменшими. Найбільшими за розмірами було кілька ділянок – 1/2 ґрунту (5 одн.), решта – 3/8 ґрунту (3 одн.) та 1/4 ґрунту (3 одн.), розміри кількох не встановлені. Вони відрізнялися від розмірів ділянок на католицьких вулицях – 1/2 ґрунту, 1 ґрунт⁵⁴. За величиною ділянки можна визначити розмір шосового податку на нерухомість від ґрунту (ґрунтовий): від 1 ґрунту – 76 гривен, від 1/2 ґрунту – 36 гривен, від 1/4 ґрунту – 18 гривен, від 3/16 ґрунту – 13,5 гривен тощо⁵⁵.

Серед власників будинків на вулиці Руській переважали купці, кушнірі та кравці⁵⁶, які були настільки впливовими, що територіально розділили між собою межі руського кварталу. Так, кравецькі родини заселяли т. зв. чотирикутник між Зацерковною вулицею та Домініканським костелом⁵⁷. Тут в різний період першої половини XVI ст. мешкали родини кравців Ігната, Филипа, Кузьми Жучка (Зацерковна вул.); Андрія Клопота, Сенька, Ігната (відкуплений від кушніра Павла), Гринька, Куська Кузьми (Руська вул. – ближче до або навпроти церкви)⁵⁸. За даними раецьких актів та шосових реєстрів, які подає М. Капраль, серед 23 власників на вулиці Руській (без кам'яниць вірменина Шостека, німця Гросмана та поляка Сосни) у 1544 р. знаходимо імена чотирьох кравців та дружини кравця, в кількох випадках професія чи ім'я власника не встановлені⁵⁹. Таким чином, бл. 1/4 (20,8%) власників нерухомості були кравцями. Для порівняння, в 1569 р. за тими ж джерелами згадуються лише двоє кравці.

В першій чверті XVI ст. українці роблять перші спроби захистити свої інтереси. В 1521 р. вони подають скаргу до польського короля Сигізмунда I на райців міста, в якій йдеться про правові та релігійні обмеження з боку міщан-католиків і міської ради (заборона свідчити в судах; складання присяги в міській церкві, а не католицькому храмі; заборони священикам публічно нести святі дари вулицями міста; переносити померлих до церков для заупокійних відправ)⁶⁰. За сприянням призначеної королем комісії, компроміс був досягнутий, але обмеження цілковито не були скасовані, лишень – скореговані (наприклад, українці надалі були зобов'язані складати присягу в церкві, але вже за присутності судового урядника, який виголошуватиме формулу присяги)⁶¹.

Чинними залишалися економічні обмеження руської громади, тому в 1524 р. українці скаржилися королеві на заборону їм купувати будинки за межами Руської вулиці, вступати до ремісничих цехів та вільно виконувати своє ремесло, шинкувати алкогольними напоями, продавати сукно в роздріб⁶². Декрет короля від 17 лютого 1525 р., залишив діючими усі економічні обмеження⁶³.

Українці потрапляли до ремісничих цехів лише як виняток та із значними обмеженнями. Так, кравці-русини згадуються в статтях львівських райців в 1534 р., які вони затверджують для львівського цеху кравців: "... повідомили нам славетні старші та звичайні майстри кравецького ремесла, наші міщани і сусіди, як католики, так і (майстри) грецького обряду..."⁶⁴ Проте, рівноправності у виконанні ремесла між кравцями-католиками та кравцями-українцями не було. У 1538 р. майстри кравецького цеху русини скаржилися на майстрів поляків з приводу обмеження їх прав відносно прийняття та визволення учнів⁶⁵.

На основі життєписів окремих представників кравецького середовища української громади Львова, спробуємо детальніше висвітлити світ побутового та родинного життя цілої ремісничої спільноти, яка була обмежена королівською та міською владою у правовому, економічному, релігійному відношеннях, втім не втратила почуття національної єдності.

Поняття "родина" використовуємо як синонім до поняття "сім'я", маючи на увазі подружжя та їхніх дітей і, якщо вдасться встановити, усіх можливих родичів.

Підставовою джерельною базою для написання публікації стали книги запису індуктів і протоколів уряду Ради міста Львова (раецькі книги) з фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові⁶⁶. Раецькі книги містять різноманітні заяви, скарги, декрети, які розглядав та вирішував уряд райців. Акти дають уявлення про різні аспекти життєдіяльності міського середовища: майновий стан, професійну діяльність, суспільні та релігійні відносини, конфлікти, а також – родинне життя. Зважаючи на інформативність джерельного матеріалу, подаємо біограми 10 із 25 кравців, які згадуються в раецьких актах в період з 1500 до 1550 рр.

* * *

Кравець Андрій представляє старше покоління кравців-українців, які згадуються на сторінках раецьких книг. Перша згадка про нього датується 1502 роком. Так, він згадується серед 13 львівських міщан, які беруть відповідальність за священика *Саву* в тім, що він з'явиться до раецького уряду⁶⁷. Очевидно, вже в цей час кравець мешкав в середмісті на Руській вулиці. Згодом в 1513 р. *Андрій* купує ділянку від кушніра *Ванька*, втім де саме – невідомо⁶⁸.

Остання згадка про *Андрія* відноситься до 1524 р. – згадується разом із дружиною *Маргаретою*⁶⁹. Далі він зникає з актів, можливо, причиною став переїзд або смерть кравця. Відомостей про подальшу долю родини не знаходимо серед записів книг.

Кравець Омелян згадується в актах у 1505 р.⁷⁰ Саме тоді він продає будинок на Краківському передмісті і, очевидно, переїздить разом із сім'єю в середмістя. Довгий час *Омелян* згадується в документах без означення професії, вказується лише національна приналежність (русин). Кравецьке ремесло, вірогідно, не одразу стало пріоритетним заняттям *Омеляна*. Він, можливо, певний час віддавав перевагу торгівлі, про що свідчать борги кредиторам (*Ваньку Лагодовському*, священику *Олександру*)⁷¹. Проте, чоловік був не настільки підприємливий, як його колега кравець *Ігнат* про якого йтиметься далі, та й борги були невеликі і швидко повертались кредиторам. Від 1531 р. *Омелян* все частіше згадується як кравець⁷².

Чоловік користувався авторитетом серед мешканців Руської вулиці. Він був опікуном церкви Успіння Пресвятої Богородиці⁷³ та представником руської громади перед міським урядом⁷⁴. Так, 1538 р. *Омеляну* разом із двома іншими впливовими руськими міщанами – купцем *Павликом* та кушніром *Давидком*, довелося захищати свою честь та честь цілої руської громади перед міською владою. Звинувачення полягали в тому, що буцімто вони таємно обирають старших з-поміж себе, тим самим створюють опозицію до міського уряду. Декрет расцького уряду в цій справі ухвалений на користь руської громади. Якою ж була реальна підстава звинувачення, зважаючи на утиски руської національності, можна лише здогадуватись⁷⁵.

Українська громада, обмежена в політичному, економічному, релігійному та національному відношеннях, не маючи права вільно торгувати, вступати в ремісничі цехи все більше спрямовувала свою енергію на захист спільних інтересів, гуртуючись навколо парафії при храмі Успіння Богородиці.

Кравець був двічі одружений. З першою дружиною *Анною*, донькою *Юнашовського*, *Омелян* одружився перед 1505 р.⁷⁶ Сім'я спершу мешкала на Краківському передмісті, згодом придбала нерухомість на Руській вулиці, розміром 3/16 ґрунту. В шлюбі народилося двоє доньок – *Гуйда* (*Гвіда*, *Вівдя*) та *Катерина*⁷⁷. Згодом дружина *Анна* прийняла католицький обряд, що послужило приводом до розриву стосунків (бл. 1520 р.)⁷⁸. *Омелян* відпустив дружину, віддавши їй третю частину майна. Однак, чоловік мав претензії до спадщини *Анни*, яку вона успадкувала після смерті брата *Васька Юріяшовича*, слуги львівського старости та коронного маршалка *Станіслава Ходеча*. Втім, декрет расцького уряду був не на користь *Омеляна*. Померла жінка близько 1531 р. (згадується як покійна).

Невдовзі після розлучення кравець одружився вдруге. Тривала самотність чи вдівство у тодішньому суспільстві були швидше винятком, ніж правилом. Дружину звали *Тетяна* (*Тача*). В них народилося троє дітей – *Ганушка* (*Анна*), *Любка* і *Катерина* (*Каська*)⁷⁹. Сім'я мешкала в будинку на Руській вулиці разом, очевидно, із дітьми *Омеляна* від першого шлюбу. Невідомо, як склалися відносини чоловіка з другою дружиною, однак останні роки життя кравець провів в монастирі св. Онуфрія. Востаннє *Омелян* згадується в актах 1546 р., коли встановлює свого зятя *Дем'яна* опікуном для малолітньої доньки *Любки*⁸⁰.

Про долю дітей кравця *Омеляна* відомо небагато. Старша донька *Гуйда* спершу була одружена з кравцем *Леськом*, але швидко овдовіла (1537 р.)⁸¹. Другим чоловіком жінки став кравець *Дем'ян Красовський*⁸². У 1532 р. він прийняв міське громадянство, із записів якого дізнаємося, що походив кравець із Володимира на Волині. Одружилися перед 1540 р.⁸³ Мешкали в будинку на Руській вулиці. В сім'ї народилося семеро дітей – *Дмитро*, *Яцько*, *Іван*, *Параска*, *Настя*, *Палагна* (*Полюхна*) та *Анна*⁸⁴.

Донька *Катерина* від першого шлюбу була заміжня за кушніром *Федьком*⁸⁵. У 1542 р. вона овдовіла, залишившись із боргами чоловіка⁸⁶. Другим чоловіком *Катерини*, очевидно став *Сенько Тень*⁸⁷, однак в 1549 р. він помер⁸⁸. У *Катерини* було двоє дітей – *Маргарита* (мабуть, від першого шлюбу) та *Васько* (від другого). *Катерині* з дітьми вдалося втримати батьківську кам'яницю в своїх руках, сплативши 60 зл. своїм сестрам *Анні* та *Любці*⁸⁹.

Відомо, що двоє дочок *Омеляна* від другого шлюбу були одружені з міщанами Яворова. Так, *Катерина* була одружена з *Георгієм Артіховичем*⁹⁰, *Анна* – з ковалем *Йоськом*⁹¹. Малолітньою донькою *Любкою* опікувався зять *Дем'ян Красовський*. Згодом вона також вийшла заміж за жителя Яворова – *Демка Русина*⁹².

Кравець Андрій Клопот належав до представників старої генерації на Руській вулиці. Вперше згадується в актах 1509 р.⁹³ Був членом церковного братства при церкві Успіння Богородиці⁹⁴. Володів кравець будинком, який розташовувався навпроти цієї церкви. У 1530 р. він продає його (можливо, через борги) *Костеві* русину за 100 гривен, однак будинок надалі в актах зветься Клопотовським⁹⁵.

Мабуть, це була не єдина власність кравця, він надалі залишався жити на Руській вулиці⁹⁶.

Додатковим, а можливо й основним, джерелом прибутку була торгівля. Продавав кравець сукно. Так, в акті, який датується 1522 р. йдеться про те, що *Андрій Клопін* разом із лавником *Іоанем Грузем* та русинкою *Гайською Микуловною* купує сукно у писаря *Миколи*⁹⁷.

Коли помер кравець невідомо (відсутність згадок протягом 12 років), втім у 1545 р. він згадується вже як покійний⁹⁸.

Родина *Андрія Клопота* мало представлена в документах. Відомо, що у нього було щонайменше двоє дітей – син та донька. В актах згадується його зять *Іванко*, який був міщанином з Коломиї. Більше інформації знаходимо про сина *Івана (Івашка)*, який не продовжив справи батька, а обрав інший шлях. Спершу він займався торгівлею, згодом став шляхтичем (з 1549 р.), навіть пропонував свою кандидатуру на посаду львівського єпископа, проте – безуспішно⁹⁹.

Кравець Ігнат. Вперше згадується в раєцьких актах під 1514 роком (1 березня)¹⁰⁰. Належав кравець до найбагатших руських родин Львова¹⁰¹. Про його фінансове становище свідчать заяви купівлі-продажу нерухомого майна. Так, *Ігнат* володів двома городами на передмісті, купленими в 1514 р. та 1521 р. за 60 зл.¹⁰²; двома кам'яницями на вулиці Руській (сумарно – за 720 зл.)¹⁰³ та крамницею на Ринку (за 100 зл.)¹⁰⁴. Відомо, що одна з двох кам'яниць була в числі найбільших на Руській вулиці і розмір її становив 1/2 ґрунту. Для порівняння, будинками таких розмірів в українському кварталі в першій половині XVI ст. володіли вірменин *Огас*, заможний кушнір *Кость*, шляхтич *Матій Мороховський*¹⁰⁵. Попри те, належали кравцеві дорожочні вироби (золоті та срібні прикраси, перли, дорогий посуд), які часто ставали предметами застави в кредиторів¹⁰⁶.

Кравець користувався великим авторитетом на Руській вулиці. У 1521 р. він разом із двома іншими міщанами – *Іллею* та *Макарієм* скаржилися королівським комісарам на обтяження української громади з боку райців¹⁰⁷. Належав *Ігнат*, очевидно, також до церковного братства при Успенській церкві.

Основним шляхом накопичення прибутків *Ігната* була торгівля. Кравецьке ремесло поступово стало займати другорядне значення. Великим попитом користувалося сукно, яке досить часто виступає предметом купівлі-обміну в раєцьких книгах. Торгували сукном не лише купці, а дуже часто – самі кравці. Очевидно, через високу собівартість товару, вигідні умови обміну та практичне використання у власному ремеслі, торгівля сукном привабила *Ігната*. Так, 1524 р. він відкупив від краківського міщанина *Мельхіора Крупєка* борг за сукно кушніра *Павла*¹⁰⁸; в 1531 р. дружина продає поставу вроцлавського сукна¹⁰⁹, а 1534 р. отримує сукно від кравця *Філіпа* разом із грошима (700 зл.) за продаж будинку¹¹⁰. Джерелом поповнення сімейного бюджету був також продаж риби. *Ігнат* мав або орендував рибний став в одному із сіл поблизу Львова (в Борчах, нині – Бірче Городоцького району) і займався реалізацією товару. Не всі торгівельні угоди закінчувалися успішно. Так, в 1530 р. *Ігнат* скаржить на мельника *Грицька* з Дрогобича за неявку до раєцького уряду в справі угоди про купівлю риби¹¹¹. Вдова *Ігната*, після смерті чоловіка, продовжувала займатися рибним промислом.

Ігнат брав участь в торгівельних операціях не лише як продавець-покупець, а як кредитор. Така посередницька діяльність сприяла збільшенню майна та статусу. Цікавим свідченням є відносини з кушніром *Павлом*, який попри своє ремесло, займався торгівлею. Справа не приносила прибутків, навпаки – збільшувалися борги. Серед кредиторів *Павла* був *Ігнат*, який дуже швидко викупив боргові зобов'язання кушніра від інших позичальників¹¹². Skorиставшись сприятливим моментом і важким становищем боржника, кравець викупив будинок на вулиці Руській за 350 зл., покривши водночас позичену суму. Для характеристики цін на ту чи іншу нерухомість зазначимо, що на передмісті будинки з городами рідко перевищували суму 50 зл., натомість середня ціна становила 15–30 зл. В середмісті будинки та кам'яниці були дуже дорогими – в середньому 300–400 зл., найдешевший за 200 зл. (кравця *Кузьми Жучка*), а найдорожчий – 700 зл. (кравця *Філіпа*).

Чоловік, збільшуючи своє майно, все частіше сам вступав у боргові зобов'язання перед кредиторами. У спадок своїй дружині та дітям кравець залишив значні борги (бл. 1200 зл.)¹¹³. Серед кредиторів *Ігната* зустрічаються краківські купці, шляхтичі, євреї, міщани з Жидачева, Чернівців та ін. міст.

Наприкінці 1530 р. кравець востаннє згадується в актах (як опікун)¹¹⁴. Помер, очевидно, в першій половині 1531 р.¹¹⁵, залишивши вдову *Євфимію* та трьох дорослих дітей.

*Євфимія (Фемія, Хотинія) Ігнатовна (Ігнаткова)*¹¹⁶ неодноразово згадується в раєцьких книгах¹¹⁷. Жінка вела активний спосіб життя, займалася торгівлею, продовжувала справи покійного чоловіка, сплачувала сімейні борги. Відповідно до норм міського магдебурзького права, дружині належала третя частина у майні подружжя¹¹⁸. Разом із майном, вдова успадкувала третину боргів¹¹⁹.

Євфимія не розгубилася. Вона намагається зберегти сімейне майно від зазіхань кредиторів, поступово сплачуючи борги. Так, впродовж 1533 р. жінка повертає гроші *Георгію Козодовському* (90 зл.) та *Андрію Кухаревському* (150 зл.)¹²⁰. Займається *Євфимія* торгівлею: продає рибу, торгує сукном, перцем, шафраном¹²¹. Проте, зароблених грошей недостатньо і жінка змушена вдатися до послуг кредиторів, щоб сплатити суму за заставлений будинок на Руській вулиці краківським купцям¹²². Гроші позичають русини – пекар *Онисько* та кравець *Филип*¹²³. Останній невдовзі відкупив від *Євфимії Ігнатової* кам'яницю на вулиці Руській за 700 зл.¹²⁴ До кінця 1530-х рр. жінка сплатила найбільші боргові зобов'язання завдяки допомозі кредиторів (бл. 450 зл.), втративши при цьому значну частину майна (кам'яницю, дорогоцінні метали)¹²⁵. Жінка не виходила заміж вдруге, намагаючись втримати родину. Останні роки життя *Євфимія* провела в крамниці багатих крамів разом із молодшою донькою *Маргаретою* та внуком¹²⁶. Померла на початку 1550-х рр.¹²⁷

Син *Олександр Ігнатович* не перейняв від батька кравецьке ремесло, натомість успадкував купецький характер разом з крамницею та нерухомість на передмісті¹²⁸. Проте, *Олександр* не вважав за перспективу займатися торгівлею та володіти батьківською нерухомістю. Він сплачує свою частину батькового боргу¹²⁹, продає земельні ділянки¹³⁰ та крамницю¹³¹ і присвячує себе адвокатській справі¹³². *Ігнатович* неодноразово подає в суд на своїх родичів, будучи незадоволеним поділом майна та боргів¹³³. Двічі в актах згадується дружина *Олександра* – *Анна*¹³⁴. Варто зазначити, що чоловік був єдиним з русинів в першій половині XVI ст., хто володів кам'яницею поза Руським кварталом – на Краківській вулиці. Цей факт варто розуміти із певними застереженнями – можливо, *Олександр* був обмежений деякими заборонами, як, наприклад, міг продати кам'яницю лише католикові.

Старша донька *Анастасія*, одружена із *Андрієм Мороховським*, успадкувала частину кам'яниці на Руській вулиці¹³⁵. Жінка рано овдовіла (до 1533 р.)¹³⁶ і продовжувала жити сама. Дітей в неї, очевидно, не було. В 1540 р. *Анастасія* продає свою частину кам'яниці пекарю *Ониськові*, перебуваючи у скрутному становищі¹³⁷. Невдовзі жінка померла (між 1541–1543 рр.)¹³⁸.

Молодша донька *Маргарета (Маруся) Ігнатівна* вийшла заміж за шляхтича *Адама Мишовського*, в них народився син. Зять став надійною опорою для тещі *Євфимії*, допомагаючи втримувати сімейне майно. Так, *Адам* повернув продані *Олександром* крамницю та город на Галицькому передмісті¹³⁹, проте ненадовго. Дуже швидко він сам заборгував кредиторам значні суми, зокрема дяку *Хомі*¹⁴⁰, і був змушений знову продавати та заставляти майно¹⁴¹. Не витримавши випробувань долі, *Адам* покидає сім'ю і зникає в невідомому напрямку (після 1547 р.). Сам на сам з боргами та кредиторами залишилась *Маргарета*¹⁴², яка, можливо, вийшла вдруге заміж та вберегла частину сімейного майна.

Кравець Филип найчастіше згадується на сторінках раєцьких книг, як учасник операцій з купівлі чи продажу нерухомості, кредитор, рідше – боржник, опікун малолітніх дітей чи вдів.

Перша згадка про кравця датується 1514 р.¹⁴³ – *Филип* сплачує годинникарю *Конраду* шість гривень за куплений город на Краківському передмісті. Очевидно, що спершу чоловік разом із сім'єю довгий час мешкав на передмісті. 1527 р. він придбав частину будинку та городу на Глинській вулиці за 16 гривень¹⁴⁴. Лише 1533 р. *Филип* відкупив порожню ділянку на Руській вулиці розміром 3/16 ґрунту за 150 зл. від спадкоємців покійного *Матвія* русина¹⁴⁵. Будинок, в якому мешкав *Матвій*, ймовірно, згорів під час пожежі 1527 р. і сім'я не мала змоги відбудувати його. Це була вигідна купівля для *Филипа*. Він відразу ж взявся його відбудувати, уклавши угоду із муляром *Мартином Люшинею*¹⁴⁶. З угоди дізнаємося, що дім стояв на Зацерковній вулиці¹⁴⁷ на розі від міських мурів. Майстер за виконану роботу взяв лише 20 гривень та 5 ліктів сукна¹⁴⁸. Невдовзі 1535 р. кравець продав будинок кушніру *Курилові* за 430 зл.¹⁴⁹

Кравець *Филип*, продавши кам'яницю, продовжував мешкати на Руській вулиці в новому будинку, який він придбав 1534 р. Після смерті багатого русина *Ігната*, його вдова та діти успадкували борги покійника. *Филип*, намагаючись допомогти сім'ї свого колеги по ремеслу, взяв на себе боргові зобов'язання вдови *Євфимії Ігнатової*¹⁵⁰. Невдовзі кравець сплатив відповідні суми кредиторам, запропонувавши вдові продати йому кам'яницю¹⁵¹. *Євфимія* продала 1534 р. будинок розміром 1/2 ґрунту за 700 зл. та 6 ліктів пурпуру. Кам'яниця *Ігната* була розкішнішою, ніж дім *Матвія*, тому *Филип* залишився жити в ній.

1534 р. кравець продає частину свого городу на Краківському передмісті ливарнику *Урбану*¹⁵². Проте менше ніж за півроку, зустрічаємо в актах іншу заяву, датовану 6 березням 1535 р.¹⁵³ У ній йдеться про продаж (перепродаж) половини городу *Урбана* сину *Филипа Федькові*. Очевидно, син не хотів мешкати в середмісті разом з батьками і відкупив город. Згодом 1543 р. *Федір* продав будинок та город трубачу *Георгію* і, можливо, оселився на вулиці Руській¹⁵⁴.

Кравецьке ремесло не було єдиним заняттям *Філіпа*. З актів довідуємося, що кравець займався торгівлею. Очевидно, купецька діяльність була основним джерелом прибутків чоловіка. За прикладом своїх колег-кравців, *Філіп* торгував сукном. Цим товаром він сплатив частину суми за будинок *Ігната* та оплатив послуги муляра *Мартина*¹⁵⁵. Попри те, кравець торгує оселедцями. В 1533 р. він за посередництвом міщан з Рогатина, купує 10 бочок оселедців на Красному торзі¹⁵⁶. Справи йшли добре, що дозволило *Філіпу* вкладати гроші не лише в торгівлю чи нерухомість, але й предмети розкоші. Так, 1539 р. він купив від кравця *Кузьми Куська* срібний столовий посуд¹⁵⁷.

Філіп активно долучався до громадської діяльності. Він був членом церковного братства при церкві на вулиці Руській¹⁵⁸.

Якою була родина *Філіпа* не відомо. Акти розповідають лише про сина *Федора*, про якого йшлося вище. Можливо в сім'ї були й інші діти, однак вони не згадуються в актах. З додаткових джерел дізнаємося, що власником будинку *Філіпа* після його смерті була *Маргарита Філіпова*, котра доводилася йому, очевидно, дружиною¹⁵⁹. Оскільки кравець належав до молодшої генерації міщан на Руській вулиці, то припускаємо, що продовжував активну діяльність і після 1550 р.

Кравець Жучок Кузьма на сторінках магістратських книг виступає як активний збирач нерухомості на передмістях Львова. В 1522 р. купує город на вулиці Широкої від стрільника *Богдана*¹⁶⁰; 1527 р. – город на Гончарній вулиці¹⁶¹; того ж року – нерухомість в Козельниках¹⁶²; 1531 р. – земельну ділянку на Гончарній вулиці; 1541 р. – будинок біля костелу Тіла Христового від кушніра *Івана*¹⁶³. Володів кравець, можливо, нерухомістю на Темричовській вулиці¹⁶⁴; будинком овдовілої попаді *Анни Білинської* перед Галицькою брамою тощо¹⁶⁵.

Маючи таку кількість ділянок та будинків, *Кузьмі* нерідко доводилося заставляти деякі з них через борги кредиторам. Так, 1548 р. *Кузьма Жучок* заставляє будинок позаду костелу Тіла Христового за борги *Миколі Абреку*¹⁶⁶; а 1549 р. – майно в середмісті та передмісті – *Вольфгангу Шольцу* та *Ієроніму Запалі*¹⁶⁷.

Мало інформації знаходимо про сім'ю *Кузьми Жучка*. В 1541 р. в актах згадується дружина *Катерина*¹⁶⁸. Очевидно були й діти, проте вони не перейняли батьківське ремесло.

Кравець Сенько неодноразово згадується в раецьких книгах. Проте в більшості записів йдеться про численні боргові зобов'язання чоловіка перед кредиторами. У нього був дім на Руській вулиці, нерухомість на передмісті, але через свої надмірні підприємницькі амбіції він втратив усе.

Вперше кравець згадується 1525 р.¹⁶⁹ Очевидно, в середині 20-х рр. XVI ст. він одружився з донькою купця *Павла – Вівдею (Уйдою)*¹⁷⁰. Сім'я проживала в будинку на Руській вулиці (розміром 1/4 ґрунту), в них народилося троє дітей: *Олешко, Ісак та Настя*¹⁷¹.

Сенько, попри свій кравецький фах, займався торгівлею. Йому належала ятка, яка розташовувалася біля яток пекарів *Ониська та Валентина*¹⁷². Торгував кравець оселедцями, які користувалися великим попитом. Так, в заяві краківського міщанина *Михайла Мигдаля*, вміщеній в раецькій книзі, йдеться про угоду з *Сеньком* стосовно доставки до Львова 20 бочок оселедців¹⁷³. Можливо, кравець спільно із *Матвієм* русином продавали воли¹⁷⁴. *Сенько* так захопився торгівлею, що непомітно опинився в “борговій ямі”. Серед кредиторів були представники різних верств: шляхтичі (*Станіслав Галка, Дмитро Чиркаський, Гелена Фредрова, Станіслав Добросольовський, Марк Балабан, Андрій Крушеницький, Іоан Йошковський* тощо)¹⁷⁵, краківські міщани (*Георгій Гутетер, Станіслав Скинський, Станіслав Крупек*)¹⁷⁶ та ін. Загальна сума боргів становила понад 900 зл.¹⁷⁷

Кравець *Сенько* з дружиною неодноразово заставляли свій будинок. Врешті частина дому опинилася у власності тестя *Павла*, який виступав поручителем боржників (1539 р.)¹⁷⁸. Купець *Павло* не збирався ділити свою частину кам'яниці з дітьми навіть після того, як іншою частиною будинку оволодів кредитор *Станіслав Крупек* з Кракова¹⁷⁹. Таким чином, *Сенько та Вівдя* опинилися на передмісті, придбавши будинок та город на Калічій горі¹⁸⁰. В 1540 р. родина придбала нерухомість на вулиці Широкої, яку згодом дарували сестрі *Вівді – Марусці* (дружина кравця *Левка*) за багаторічне служіння¹⁸¹.

Помер кравець *Сенько* в 1544 р., залишивши у спадок вдові та дітям скромну спадщину та численні борги¹⁸².

Кравець Кусько Кузьма належав до молодого покоління львівських кравців. На сторінках книг з'являється 1533 р.¹⁸³ У цьому році кравець купує будинок на Руській вулиці розміром 3/16 ґрунту від кушніра *Стецька* за 307 зл.

Спершу справи в *Кузьмі* йшли добре. Він, ймовірно, займався торгівлею, що дозволяло збільшувати прибутки та вигідно їх вкладати. Так, 1534 р. він придбав будинок з городом на Краківському передмісті від *Олександра Ігнатовича* за 20 гривень¹⁸⁴; в 1535 – дерев'яний будинок

на Руській вулиці від кушніра *Курила* за 220 зл.¹⁸⁵ Виступав *Кузьма* і в ролі кредитора¹⁸⁶.

Чи то гроші закінчилися, чи то справи йшли зле, кравець почав позичати в кредиторів та заставляти нажите майно. Так, 1538 р. *Кузьма Кузько* заявляє про борг *Івану Бабичу* на суму 300 зл. і заставляє будинок в місті та будинок з городом на передмісті¹⁸⁷. В 1545 р. кравець змушений продати *І. Бабичу* будинок з городом на Краківському передмісті за 50 зл.¹⁸⁸ Змушений *Кузьма* продати дорогоцінні речі, аби сплатити частину боргів. Так, в 1539 р. він продає срібні ложки кравцю *Филіпу*¹⁸⁹.

Кузько Кузьма був одружений. В актах згадується дружина *Маруся*¹⁹⁰.

Кравець Наум Сокол згадується досить пізно – в 1540 р.¹⁹¹ Однак, він залишив цінний документ на сторінках актових книг, який дає уявлення про процес розірвання шлюбу в середньовічному Львові. Це скарга *Наума* на свою колишню дружину до раецького уряду та декрет в цій справі (червень 1544 р.)¹⁹².

Вище йшлося про розлучення кравця *Омеяна* з дружиною *Анною*, де причини розірвання стосунків були суто релігійні – чоловік-православний відпустив свою дружину-католичку. Натомість причини розлучення кравця *Наума* з дружиною *Вівдею* – побутові. Так, чоловік погано поведився з дружиною, очевидно, часто бив її, тому львівський єпископ *Макарій Тучапський* розлучив їх. Однак, єпископ у своїй сепараційній грамоті зазначив, що *Вівді* не можна виходити заміж за життя чоловіка; діти *Андрій* та *Лесько* повинні залишатися з матір'ю; *Науму* ж дозволялося одружитися вдруге. Проте, навіть такі лояльні положення не задовольнили кравця і він подав скаргу до магістрату, вимагаючи, щоб *Вівдя*, будучи розлученою, виконувала подружні обов'язки. Уряд, розглянувши скаргу та проаналізувавши матеріали справи, виніс протилежний вердикт. Так, *Вівді* дозволено виходити заміж та мешкати разом з дітьми в будинку свого колишнього чоловіка, який, очевидно, переходив у її власність. *Наум* залишився з нічим.

Ця, на перший погляд, побутова справа мала набагато глибший зміст, демонструючи конфлікт львівського єпископа із місцевою владою. Варто згадати, що українська громада Львова, спільно із руською шляхтою та духовенством, в 1539 р. домоглася відновлення православного єпископства, проти чого виступала католицька нація на чолі із львівським римо-католицьким архієпископом *Бернардином*¹⁹³.

Кравець Прокіп згадується в актах двічі – 1541 р.¹⁹⁴ та 1548 р.¹⁹⁵ Володів нерухомістю на Краківському передмісті, можливо, і серед мурів. У 1532 р. прийняв міське право, отримавши титул львівського громадянина¹⁹⁶.

Був одружений. Дружину звали *Устяна*. В сім'ї народилося щонайменше двоє дітей – *Миколай* та *Андрій*, які не лише прийняли за прикладом батька львівське громадянство (у 1566 та 1569 рр. відповідно)¹⁹⁷, але й перейняли кравецьке ремесло. Це чи не єдиний випадок, коли можна простежити, за допомогою додаткових джерел, успадкування професії батька-кравця його синами. Адже, в умовах, коли кравці-русини обмежувалися в доступі до цехів, їхні діти шукали інших шляхів діяльності¹⁹⁸.

Невеликий перелік кравців-русинів, які мешкали у Львові в першій половині XVI ст. не вичерпує усіх імен кравців, які представлені на сторінках раецьких книг. Однак, їхня діяльність та родинне життя не знайшли відображення в документах. Це поодинокі згадки, які дають уявлення про чисельність кравців-українців в середмісті та частково – передмістях Львова, що збагачує статистичний матеріал для подальших студій і залишає поза увагою генеалогічний аспект¹⁹⁹.

* * *

Історичні реалії, в яких опинилися автохтонні мешканці Львова, позбавлені прав та свобод в економічно-правовій та національно-релігійній сферах, не змусили їх втратити свою ідентичність, а навпаки сприяли консолідації для захисту спільних інтересів. Початок XVI ст. став початком пробудження русинів для активного суспільно-політичного, економічного та релігійного життя. В цьому процесі брали участь усі представники громади, особливо ті, які мешкали в центрі подій – у середмісті на Руській вулиці, яка була своєрідним символом, “столицею” українців.

Не залишалися осторонь усіх процесів кравці, які складали близько чверті населення руського кварталу. Зустрічаємо їх серед членів братства при церкві Успіння Пресвятої Богородиці (Ігнат, Омелян, Филип, Андрій Клопіт), серед представників громади перед магістратом та королівськими урядниками (Ігнат, Омелян). Клопотання рідко знаходили позитивну відповідь, проте важливим залишається сам факт. Найбільшим здобутком русинів в першій половині XVI ст. стало відновлення єпископства у Львові.

Православна релігія була об'єднуючим фактором і сприяла консолідації української громади. Однак, в багатонаціональному місті могли траплятися винятки. Серед кравців зустрічаємо один випадок переходу з православ'я в римо-католицький обряд – перша дружина кравця *Омеяна* – *Анна*.

Одним із пріоритетів львівських міщан, який виокремлював привілейованих (повноправних) із загалу міських мешканців – наявність міського громадянства. Расцькі акти не фіксували таких даних, проте з додаткових джерел дізнаємося, що двоє із кравців володіли міським правом (Дем'ян Красовський та Прокіп). Вони могли бути цеховими ремісниками, зважаючи на можливість вступу українців в цех, попри існуючі заборони. Відсутність даних в книгах запису до міського права (з 1515–1521 рр., частково – 1514 р.) дає підстави припускати, що число кравців могло бути більшим.

Економічне життя кравців не зводилося до заняття лише кравецтвом. Торгівля була досить популярним, хоча й ризикованим міщанським заняттям, і приносила значні прибутки. В умовах, коли більшість кравців-українців не належали до цеху і формально були партачами, це був ефективний спосіб забезпечення матеріальних потреб. У документах усі без винятку згадуються як кравці, проте займалися також торгівлею в певний період чи протягом цілого життя (шестеро із десяти). Найпоширенішими товарами, якими торгували кравці – сукно (четверо), риба та оселедці (двоє), воли (один).

Нагромаджені кошти ставали капіталом для придбання нерухомості в місті або на передмістях. Для кравців, як і більшості міщан, характерною є тенденція до набуття нерухомості спершу на передміській території, очевидно, через порівняно низьку собівартість, а лише згодом – в середмісті (семеро із десяти). Дехто не тяжів до переїзду в місто і залишався мешкати на передмісті (двоє), були й місцеві жителі (двоє). Двоє володіли крамницями – Ігнат (на Ринку) та Сенько. Оселившись на Руській вулиці, кравці могли залишити свої замські володіння, продати (через фінансові труднощі) чи набути нові. Все залежало від фінансового чинника та успішної ремісничо-торгової діяльності. Траплялися випадки, коли кравці із сім'ями змушені були через борги продавати свою власність і переїздити на передмістя (кравець Сенько). Фіксується один випадок, коли син кравця володів кам'яницею на Краківській вулиці, попри територіальні обмеження, накладені на русинів (Олександр, син Ігната).

Серед кам'яниць, якими володіли кравці переважали ділянки розміром 3/6 ґрунту. Найбільшою (1/2 ґрунту) і водночас найдорожчою (700 зл.) була кам'яниця кравця Филипа, відкуплена від вдови кравця Ігната. найдешевшою (200 зл.) – кравця Кузьми Жучка. Кравці, подібно до інших русинів-ремісників, намагалися втримати нерухомість у власності представників своєї громади, тому часто ставали кредиторами або викупували заставлену кам'яницю. Спостерігається інтенсивний рух кам'яниць та їх частин – багаторазовий перехід власності з рук в руки та численні претензії кредиторів до власників.

Життя та діяльність кравців були тісно пов'язані з їхніми родинами, які були проміжною ланкою між ними та громадою в цілому. Інформацію про дітей знаходимо в сімох біограмах, сумарна їх кількість – 18 осіб (дев'ять синів та дев'ять доньок). Середня кількість дітей в сім'ї становила двоє-троє осіб (2,6). Через шлюби встановлювалися родинні зв'язки з представниками як свого фаху (зяті кравця Омеляна), так й інших ремесел. Нерідко доньки виходили заміж за чоловіків з інших міст (переважно Руського воєводства: Яворова, Коломиї), сини ж одружувалися з місцевими. Не фіксуємо випадку, коли б діти кравців-русинів одружувалися на представниках інших націй.

Кравці одружувалися з представниками свого стану – ремісниками. Виняток становить шлюб доньки кравця Ігната – Маргарети з руським шляхтичем Адамом Мицовським. Серед кравців повторний шлюб був рідкістю (один випадок з десяти), натомість їхні діти одружувалися, здебільшого, двічі. Зустрічаємо два випадки розірвання шлюбу – один на побутовому ґрунті (Наум Сокол), інший мав релігійні підстави (кравець Омелян).

Помітною рисою кравецьких родин є відсутність передачі батьківського ремесла синові. Лише діти Прокопа успадкували його фах. Цей факт можна пояснити економічно-правовими обмеженнями українців в доступі до цеху, тому їхні діти шукали інших шляхів діяльності, нерідко займаючись торгівлею.

Кравецьке середовище не було закритим від міського суспільства і в процесі своєї діяльності (особливо ремісничо-торговельної) активно взаємодіяло з представниками інших націй – поляками, євреями, вірменами. Однак робота не ототожнювалася із приватним життям, де кравці міцно трималися своєї громади та релігії.

Статус жінки в суспільстві передовсім ототожнювався із подружніми та материнськими обов'язками, вихованням дітей, опорою чоловіка. Жінки згадуються в дев'ятьох із десяти життєписів і найчастіше – спільно із чоловіком або як вдови. Нерідко після смерті кравця вдові доводилося вирішувати фінансові справи чоловіка, опікуватися малолітніми дітьми та нерухомістю. В таких випадках на допомогу поспішали опікуни чи поручителі з-поміж своєї громади. Найактивнішою жінкою серед міщанок-русинок була вдова кравця Ігната – Євфимія, яка відрізнялася своїм підприємливим

хистом та наполегливим характером, демонструючи здатність жінки виконувати суспільні функції.

На жаль, раєцькі акти не дають відповіді на питання про місце походження кравця, його вік, середню тривалість життя тощо. Можемо лише визначити середній проміжок часу, протягом якого кравець згадується в записах – 27 років. Довгожителем на сторінках книг можна вважати кравця Омеляна (41 р.), найкоротший проміжок часу належить Ігнату – 17 років.

Отже, просопографічний портрет кравецького середовища української громади Львова демонструє спільні риси та пріоритети їхнього життя та буття цілої руської спільноти: кожен з них належав до одного ремісничого фаху, втім професійна зайнятість дуже часто відсувалася на другий план, поступаючись популярному міщанському заняттю – торгівлі; вони будують, купують, продають будинки та земельні ділянки, намагаючись посісти або втримати нерухомість в середмісті; нерідко стають кредиторами, демонструючи свої фінансові можливості та підприємливі амбіції, або навпаки – втрачають усе через борги; тримаються спільно, коли справа стосується національних чи релігійних інтересів. Кравці та їхні родини творили загальний образ буття цілої міщанської спільноти. Вони були звичайними представниками своєї національної громади на тлі історичної епохи.

Примітки:

¹ *Дашкевич Я.* Об'єктивне і суб'єктивне в просопографії // Український біографічний словник: історія і проблематика створення: Матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996 р.). – Львів, 1997. – С. 40. Про теоретичні засади просопографічних студій в Україні див. також: *Дашкевич Я.* Історія журналістики та завдання просопографії // Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повідомл. (Львів, 17–18 травня 2002 р.). – Львів, 2002. – С. 24–30; *Старовойтенко І.* Просопографія: підходи до трактування змісту наукової дисципліни в історіографії // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – К., 2006. – № 13. – С. 6–27.

² *Łoziński W.* Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI–XVII wieku. – Lwów, 1892; *EjUSD.* Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku. – Т. 1 (Czasy i ludzie). – Kraków, 1960.

³ *Łoziński W.* Patrycyat... – S. 331.

⁴ Дослідження “Львівська Русь в першій половині XVI віку” було опубліковано в 1907 р. (див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь в першій половині XVI віку // Записки Наукового Товариства імені Шевченка (далі – Записки НТШ). – Львів, 1907. – Т. 77. – С. 77–106; Т. 78. – С. 26–50; Т. 79. – С. 5–51; *Його ж.* Русини властители у Львові в першій половині XVI ст. // Науковий збірник, присвячений професорові Михайлові Грушевському. – Львів, 1906. – С. 219–236). Повне видання праці разом із джерельними матеріалами здійснив М. Капраль у 1994 р. (див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь в першій половині XVI ст.: дослідження і матеріали / Упор. М. Капраль. – Львів, 1994).

⁵ *Ptański J.* Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce. – Kraków, 1930; *EjUSD.* Miasta w Polsce. – Lwów, 1922; *EjUSD.* Studja nad patrycjatem krakowskim wieków średnich // Rocznik Krakowski. – 1913. – Т. 15. – S. 23–95.

⁶ *Skoczek J.* Studia nad patrycjatem lwowskim wieków średnich // Pamiętnik Historyczno-Prawny. – Lwów, 1929. – S. 233–302.

⁷ *Charewiczowa Ł.* Stanowisko kobiet polskich w popularyzatorskiej i naukowej pracy historycznej. – Lwów, 1933; *EjUSD.* Z przeszłości lwowianek. – Warszawa, 1935.

⁸ *Дашкевич Я., Трыярский Э.* Армяно-кипчакское завещание из Львова 1617 г. и современный ему перевод // Rocznik orientalistyczny. – 1974. – Т. 36. – Z. 2. – S. 119–126; *Дашкевич Я.* Типологія актів з історії щоденного життя Львова (Вірменська колонія кін. XVI – поч. XVII ст.) // Український археографічний щорічник. – Львів, 1999. – Вип. 3–4. – С. 169–198.

⁹ *Александрович В.* Образотворчі напрями в діяльності майстрів західно-українського малярства XVI–XVII століть // Записки НТШ. – Львів, 1994. – Т. 227. – С. 57–87; *Його ж.* Львівські малярі кінця XVI століття. – Львів, 1998; *Його ж.* Найдавніший заповіт українського митця. Тестамент львівського маляра середини XVI століття Федора (1557) // Пам'ять століть. – К., 2004. – № 5. – С. 24–29.

¹⁰ *Шестакова Н.* Родини Стрілецьких і Красовських у Львові другої половини XVII – початку XVIII ст. // Записки НТШ. – Львів, 2000. – Т. 240. – С. 247–254.

¹¹ *Капраль М.* Актові матеріали до біографії Івана Красовського за 1574–1619 рр. // Україна в минулому. – К., Львів, 1993. – Вип. IV. – С. 90–131; *Його ж.* Брати Рогатинці – старійшини Львівського Успенського братства // Україна в минулому. – К., Львів, 1992. – Вип. II. – С. 50–60; *Його ж.* Красовські Іван та Дмитро // Довідник з історії України / За заг. ред. І. Підкови та Р. Шуста. – К.: Генеза, 1995. – Т. 2: К–П. – С. 107 (див. також: Красовські Іван та Дмитро // Довідник з історії України. А–Я / За заг. ред. І. Підкови та Р. Шуста. – 2-ге вид., доопрац. і доповн. – К.: Генеза, 2001. – С. 365–366); *Його ж.* Рогатинці Юрій та Іван // Довідник з історії України / За ред. І. Підкови та Р. Шуста. – К.: Генеза, 1999. – Т. 3: Р–Я. – С. 42 (див. також: Рогатинці Юрій та Іван // Довідник з історії України. А–

Я/За заг. ред. І. Підкови та Р. Шуста. – 2-ге вид., доопрац. і доповн. – К.: Генеза, 2001. – С. 659); *Його ж.* Сватання “по-львівськи” у XVII столітті // Український археографічний щорічник. Нова серія. – К., 2009 [2010]. – Вип. 13/14. – С. 785–788.

¹² *Замостяник І.* Тестамент львівського архітектора Павла Римлянина (1618) // Український археографічний щорічник. Збірник наукових праць. – К., 2009 [2010]. – Вип. 13/14. – С. 457–465; *Ї ж.* Заповіт львівського протопіпа Григорія Негребецького з 1624 року // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. – Львів, 2007. – Чис. 5. – С. 324–330.

¹³ *Кочеркевич Я.* Заповіти львівських міщан XVII ст. // Архіви України. – К., 2009. – № 5. – С. 135–158; *Ї ж.* Міщанська родина Львова крізь призму заповітів першої половини XVII ст. // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: Зб. наук. праць. – Львів, 2006. – Вип. 8. – Ч. 1. – С. 83–94; *Ї ж.* Побут львів’ян XVII ст. (джерелознавчий аналіз заповітів) // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2010. – Т. 10. – С. 56–58.

¹⁴ *Заяць О.* Громадяни міста Львова як соціальна група у XV–XVI ст. // Ефективність державного управління: Зб. наук. праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Львів, 2003. – Вип. 4. – С. 113–124; *Його ж.* Надання міського громадянства некатоліцькому населенню Львова у 1501–1571 рр. // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: Зб. наук. праць. – Львів, 2003. – Вип. 5/6. – С. 42–48; *Його ж.* Родини ремісників у реєстрах новоприйнятих львівських громадян у XVI–XVIII століттях // Записки НТШ: Праці комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Львів, 2010. – Т. 240. – Кн. 1. – С. 147–163; *Його ж.* Соціально-економічне становище жінки у великих містах на українських землях у XVI–XVII ст. // Ефективність державного управління в контексті європейської інтеграції: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 23 січня 2004 р. – У 2 ч. – Львів, 2004. – Ч. 2. – С. 175–178; *Його ж.* Умови та процес надання львівського міського громадянства у XV–XVIII ст. // Записки НТШ: Праці історико-філософської секції. – Львів, 2008. – Т. 256. – С. 113–141; *Його ж.* Умови і процес надання міського громадянства у Львові в 1501–1571 роках // Львів: місто – суспільство – культура: Зб. наук. праць. – Львів, 2007. – Т. 6. – С. 68–77.

¹⁵ *Єзерська І.* Чоловічі та жіночі імена за метриками хрещень Катедрального костелу Львова (XVII ст.) // Український історичний журнал. – К., 2010. – № 2. – С. 202–214.

¹⁶ *Петришак Б.* “Лицар пера і каламаря” – писар міста Львова Войцех Зимницький (1583–1639 рр.). – Львів, 2011.

¹⁷ Див. детальніше: *Urządnicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku / Wyd. M. Kapral.* – Toruń: Wyd-wo Adam Marszałek, 2008. – 420 s.

¹⁸ *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. – Львів, 2002. – С. 130.

¹⁹ Там само. – С. 131.

²⁰ *Łoziński W.* Patrycyat... – S. 313; 336–337.

²¹ *Крип’якевич І.* Львівська Русь... – С. 1–3.

²² Там само. – С. 93.

²³ *Капраль М.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). – Львів, 2003; Див. також: Привілеї національних громад міста Львова (XIV–XVIII ст.). Збірник документів / Упор. М. Капраль. – Львів, 2000.

²⁴ *Капраль М.* Національні громади Львова... – С. 97.

²⁵ Детальніше про просторову структуру Львова див.: *Долинська М.* Історична топографія Львова XIV–XIX ст. – Львів, 2006.

²⁶ *Капраль М.* Демографія Львова XV – першої половини XVI ст. // Львів. Історичні нариси. – Львів, 1996. – С. 69.

²⁷ *Vadecki K.* Memoriał rożaru miasta Lwowa. – Lwów, 1927. – S. 27–30.

²⁸ *Капраль М.* Власники нерухомості середмістя Львова 30–40-х років XVI ст. у світлі шосових реєстрів (Соціотопографічний аспект) // Записки НТШ. – Львів, 1997. – Т. 233: Праці Історично-філософської секції. – С. 157–180.

²⁹ *Капраль М.* Національні громади Львова... – С. 331 (таблиця 1). Див. також: *Його ж.* Власники нерухомості на львівських передмістях у другій чверті XVI ст. (за матеріалами чиншових реєстрів) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1997. – Вип. 32. – С. 188–198.

³⁰ *Капраль М.* Демографія Львова... – С. 71.

³¹ Там само. – С. 72.

³² *Крип’якевич І.* Русини властители у Львові... – С. 12–13.

³³ Детальніше про загальну структуру населення Львова див.: *Капраль М.* Станово-професійна структура населення Львова у другій чверті XVI ст. (за матеріалами міських рахункових книг) // Україна в минулому. – Львів, 1994. – Вип. 6. – С. 7–34.

³⁴ *Крип’якевич І.* Львівська Русь... – С. 20.

³⁵ *Кісь Я.* Промисловість Львова у період феодалізму (XIII–XIX ст.). – Львів, 1968. – С. 94.

- ³⁶ Капраль М. Демографія Львова... – С. 78–79.
- ³⁷ Див. детальніше: *Urządnicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku.* – 420 s.
- ³⁸ Капраль М. Населення Підзамча та деканату св. Йоана на передмісті Львова наприкінці 50-х – на початку 70-х років XVI ст. (за матеріалами фінансових документів) / Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2000. – Вип. 35–36. – С. 473.
- ³⁹ Економічні привілеї міста Львова XV–XVIII ст.: привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій / Упоряд. М. Капраль. – Львів, 2007. – С. 361–363.
- ⁴⁰ Капраль М. Демографія Львова... – С. 72.
- ⁴¹ *Gilewicz A. Przyjęcia do prawa miejskiego we Lwowie w latach 1405–1604 // Studia z historii społecznej i gospodarczej, poświęcone prof. Fr. Vujakowi.* – Lwów, 1931. – S. 393.
- ⁴² *Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie (1388–1783) / Wyd. A. Janeczek.* – Poznań; Warszawa, 2005. – Т. 1. – S. 60–117.
- ⁴³ Капраль М. Українська громада на вулиці Руській Львова в 1550–1585 роках // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2002. – Вип. 37. – С. 156.
- ⁴⁴ Львівська дослідниця Ганна Кос вживає умовну назву “українська дільниця” на позначення території, де мешкала руська громада. Див.: *Кос Г. Українська дільниця середньовічного Львова (до питання історії будівництва та архітектури XV–XIX ст. // Україна в минулому.* – Львів, 1994. – Вип. 5. – С. 66–75.; Літературу про вулицю Руську в архітектурному плані див.: *Кос Г., Федина Р. Вулиця Руська у Львові.* – Львів, 1996; *Могутич І. Ансамбль вулиці Руської.* – Львів, 1982; *Овсійчук В. Ансамбль Руської вулиці.* – Львів, 1972.
- ⁴⁵ *Мельник Б. Довідник перейменувань вулиць та площ Львова.* – Львів, 2001. – С. 118.
- ⁴⁶ Капраль М. Українська громада на вулиці Руській... – С. 149. Див. також: *Крип’якевич І. Львівська Русь...* – С. 16.
- ⁴⁷ *Pomniki dziejowe Lwowa.* – Lwów, 1896. – Т. II: *Księga przychodów i rozchodów miasta (1404–1414) / Wyd. A. Czolowski.* – S. 15.
- ⁴⁸ Капраль М. Власники нерухомості середмістя... – С. 148.
- ⁴⁹ *Крип’якевич І. Львівська Русь...* – С. 107 (№ 16) (Заява Мартина Кухти про продаж будинку на Руській вулиці Данилу русину). Деякі дослідники подають хибну дату 1470 р. Див. детал.: *Кос Г. Українська дільниця ...* – С. 66.
- ⁵⁰ *Pomniki dziejowe Lwowa.* – Lwów, 1896. – Т. II. – S. 15. Ярослав Ісаєвич налічує 14 імен русинів, які згадуються в даному джерелі (див.: *Ісаєвич Я. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII ст.* – К., 1966. – С. 13). Очевидно розбіжності виникають через написання разом та окремо імені та прізвища Заня кушніра (“Zankurszner” та “Zan Kurszner”).
- ⁵¹ Виняток становлять двоє осіб, які занотовані в реєстрі як кушнірі: Iwan Kurszner та Zan Kurszner) Проте, чи пов’язані прізвища з родом занять – залишається лише міркувати (див.: *Pomniki dziejowe Lwowa.* – Lwów, 1896. – Т. II. – S. 15, 37, 60).
- ⁵² *Крип’якевич І. Львівська Русь...* – С. 17.
- ⁵³ Іван Крип’якевич називає цифру 30 (див.: *Крип’якевич І. Львівська Русь...* – С. 17), опираючись на дані расецьких книг Мирон Капраль, оперуючи даними расецьких та шосових реєстрів, переконаний, що таких ділянок було 28 (разом із будинком священика) (див.: *Капраль М. Українська громада на вулиці Руській...* – С. 149).
- ⁵⁴ Капраль М. Власники нерухомості середмістя Львова... – С. 154.
- ⁵⁵ Там само. – С. 151. Детальніше про шосовий податок та його різновиди у Львові, ґрунт як одиницю оподаткування див.: *Zubuk R. Gospodarka finansowa Miasta Lwowa w latach 1624–1635.* – Lwów, 1930. – S. 174–183.
- ⁵⁶ І. Крип’якевич пише про двох священиків та двох дяків, які мешкали при церкві (див. *Крип’якевич І. Львівська Русь...* – С. 21), однак, священики також були власниками нерухомості (див.: *Капраль М. Українська громада на вулиці Руській...* – С. 149, 153).
- ⁵⁷ *Крип’якевич І. Львівська Русь...* – С. 21.
- ⁵⁸ *Крип’якевич І. Русини властители у Львові...* – С. 15–16.
- ⁵⁹ Капраль М. Українська громада на вулиці Руській... – С. 153
- ⁶⁰ Привілеї національних громад... – С. 39–42.
- ⁶¹ Капраль М. Національні громади Львова... – С. 63.
- ⁶² Там само. – С. 64.
- ⁶³ Привілеї національних громад... – С. 42–44.
- ⁶⁴ Економічні привілеї міста Львова... – С. 365.
- ⁶⁵ Соціальна боротьба в місті Львові в XVI–XVIII ст.: Збірник документів / Ред. Я. Кіся. – Львів, 1961. – С. 25.
- ⁶⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 52 (Магістрат м. Львова). – Оп. 2. – Спр. 8. – 955 арк.; Спр. 9. – 1014 арк.; Спр. 10. – 1466 арк.; Спр. 11. – 1880 арк. Матеріали опрацював І. Крип’якевич, видав М. Капраль (див.: *Крип’якевич І. Львівська Русь...* – С. 103–349). Посилання зроблено на опубліковані документи.

- ⁶⁷ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 131 (№ 130). Сумарна кількість записів про кравця Андрія – чотири.
- ⁶⁸ Там само. – С. 139 (№ 166). Виходячи із ціни (50 зл.), ділянка невеликих розмірів могла знаходитися як в середмісті, так і за мурами.
- ⁶⁹ Там само. – С. 160 (№ 255).
- ⁷⁰ Там само. – С. 133 (№ 140). Сумарна кількість записів, в яких згадується Омелян – близько 30. Варто зазначити, що в першій третині XVI ст. документи фіксують імена двох русинів – Омелянів. Другий, очевидно, був купцем (помер в 1537 р.).
- ⁷¹ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 153 (№ 230), 164 (№ 267), 183 (№ 344), 188 (№ 359).
- ⁷² Там само. – С. 191 (№ 374).
- ⁷³ Там само. – С. 187 (№ 357).
- ⁷⁴ Там само. – С. 239–240 (№ 560).
- ⁷⁵ Про національні, релігійні, економічні утиски української (руської) громади Львова в першій половині XVI ст. див.: *Капраль М.* Національні громади Львова... – С. 62–64.
- ⁷⁶ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 133 (№ 140).
- ⁷⁷ Там само. – С. 191 (№ 375).
- ⁷⁸ Там само. – С. 150 (№ 216), 154–155 (№ 234–235).
- ⁷⁹ Там само. – С. 234–235 (№ 540).
- ⁸⁰ Там само. – С. 313–314 (№ 847).
- ⁸¹ Там само. – С. 231 (№ 523)..
- ⁸² Там само. – С. 198 (№ 396). Відомо, що першою дружиною Дем'яна була вдова шевця Тимка. Сам кравець не був місцевим. Можливо, він походив із Красова (див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 13.) але ймовірніше із Володимира-Волинського (див.: *Капраль М.* Актові матеріали до біографії... – С. 90). До Львова прибув перед 1532 р., прийняв міське право (1532 р.) (див.: *Album civium Leopoliensium...* – S. 84).
- ⁸³ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 259 (№ 635).
- ⁸⁴ *Капраль М.* Актові матеріали до біографії... – С. 90.
- ⁸⁵ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 254 (№ 615).
- ⁸⁶ Там само. – С. 274 (№ 692).
- ⁸⁷ Сенько Тень та Сенько Попович (дяк), очевидно, – одна особа (див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 53–54). Сенько був сином священика з Добромиля. Спершу служив на службі у молдавського воєводи Петра, згодом опинився в Кам'яниці, близько 1540 р. – у Львові. Тут він придбав будинок на Руській вулиці, почав дякувати при церкві, одружився з дочкою Яцька Засковського Олюхною, проте швидко овдовів. Другою дружиною стала Катерина Омелянівна. Чоловік заборгував значну суму, продав будинок і поїхав з міста, опинившись під Коломиєю.
- ⁸⁸ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 335 (№ 924), 342 (№ 947).
- ⁸⁹ *Капраль М.* Українська громада на вулиці Руській... – С. 155.
- ⁹⁰ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 254 (№ 615).
- ⁹¹ Там само. – С. 309–310 (№ 832), 316 (№ 859).
- ⁹² *Капраль М.* Українська громада на вулиці Руській... – С. 155.
- ⁹³ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 136 (№ 153). Бл. 10 записів інформують про Андрія Клопота.
- ⁹⁴ Там само. – С. 143–144 (№ 187).
- ⁹⁵ Там само. – С. 186 (№ 353), 194 (№ 386). Клопотівська кам'яниця згадується в документах під 1605 р. (див.: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. – С. 211).
- ⁹⁶ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 303 (№ 809). (заява вїята та лавників про необхідність ремонту будинку покійного Андрія Клопота).
- ⁹⁷ Там само. – С. 155 (№ 237).
- ⁹⁸ Там само. – С. 301 (№ 800).
- ⁹⁹ Там само. – С. 85, 168 (№ 281), 329 (№ 903), 331–332 (№ 911), 336–337 (№ 928–929).
- ¹⁰⁰ Там само. – С. 141 (№ 175) В записі йдеться про те, що Ігнат купує город та будинок від лазняра Миклаша (позаду зимноводського (королівського) млина, що знаходився перед Краківською брамою. Сумарна кількість записів, в яких йдеться про Ігната – 15; 5 з них – безпосередньо заяви Ігната. Понад сотня записів інформує про членів родини кравця (дружину, дітей, зятів). Варто зазначити, що ідентифікація професії фіксується лише в одному випадку, в інших записах кравець згадується лише під власним ім'ям. Очевидно, кравецьке ремесло було первинною формою зайнятості Ігната, згодом він почав займатися торгівлею.
- ¹⁰¹ Там само. – С. 48.
- ¹⁰² Там само. – С. 150–151 (№ 218) (від священика Федора Білинського).
- ¹⁰³ Там само. – С. 163 (№ 265), 168–169 (№ 284). Один будинок був збудований Ігнатом, про що свідчить декрет раєцького уряду від 25 травня 1524 р. на дозвіл побудови кам'яниці; другий – відкуплений від кушніра Павла в 1526 р. за 350 зл.

- ¹⁰⁴ Там само. – С. 198–199 (№ 397). Ігнат був єдиним представником кравців-русинів, який володів крамницею на Ринку.
- ¹⁰⁵ *Капраль М.* Українська громада на вулиці Руській... – С. 153.
- ¹⁰⁶ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 198–199 (№ 397), 236 (№ 547), 252 (№ 608).
- ¹⁰⁷ Привілеї національних громад... – С. 39–42.
- ¹⁰⁸ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 159–160 (№ 254).
- ¹⁰⁹ Там само. – С. 190–191 (№ 372). Тут, мабуть, йдеться про обмін сукна за борги.
- ¹¹⁰ Там само. – С. 212 (№ 451).
- ¹¹¹ Там само. – С. 186–187 (№ 355).
- ¹¹² Там само. – С. 159–160 (№ 253–254), 162 (№ 260–261), 168–169 (№ 284).
- ¹¹³ Там само. – С. 48.
- ¹¹⁴ Там само. – С. 188 (№ 361).
- ¹¹⁵ Там само. – С. 190–191 (№ 372) (акти фіксують запис від 29 серпня 1531 р., в якому йдеться про вдову Ігната).
- ¹¹⁶ Акти ноують різні форми написання імені дружини кравця Ігната. У багатьох випадках подається лише форма “Ігнаткова”, як своєрідне прізвище (прізвисько) від імені чоловіка. Детальніше про імена та прізвиська львівських міщан див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 10–14.
- ¹¹⁷ Вперше жінка згадується в актах під 1519 р. (декрет раецького уряду про складання присяги Євфимією в справі скарги на неї цеху купців (див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 147 (№ 205))). Сумарно налічується близько 40 записів. Раецькі книги характеризують Євфимію як найенергійнішу жінку серед львівських міщанок першої половини XVI ст.
- ¹¹⁸ Привілеї міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упор. *М. Капраль.* – Львів, 1998. – С. 69–72.
- ¹¹⁹ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 198–199 (№ 397).
- ¹²⁰ Там само. – С. 201 (№ 406–407).
- ¹²¹ Там само. – С. 190–191 (№ 372), 199 (№ 398), 205 (№ 422), 210 (№ 444), 212 (№ 451), 219 (№ 473).
- ¹²² Там само. – С. 199 (№ 399), 203 (№ 413), 205–206 (№ 423–424).
- ¹²³ Там само. – С. 209–211 (№ 438–439, 444, 446).
- ¹²⁴ Там само. – С. 212 (№ 451).
- ¹²⁵ Там само. – С. 214 (№ 459), 219 (№ 471), 236 (№ 545, 547).
- ¹²⁶ Крамницю спершу успадкував син Олександр, але згодом він продав її лавнику Станіславу Ловичу. Проте, Євфимія за посередництвом свого зятя Адама Мисцовського відкупила крамницю (див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 198–199 (№ 397), 215 (№ 464), 218 (№ 469)).
- ¹²⁷ Згадується вдова в 1550 р.; акти фіксують важке матеріальне становище та тяжку хворобу жінки (див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 332 (№ 914), 337–338 (№ 932), 346 (№ 960), 347–348 (№ 967)).
- ¹²⁸ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 198–199 (№ 397). Олександр згадується в понад 40 записах в період з 1532 до 1546 рр.
- ¹²⁹ Там само. – С. 200 (№ 401), 204 (№ 418), 208 (№ 436), 210 (№ 445).
- ¹³⁰ Там само. – С. 204 (№ 417), 208–209 (№ 437), 229 (№ 517).
- ¹³¹ Там само. – С. 215 (№ 464).
- ¹³² Там само. – С. 254 (№ 616). Вперше Олександр проявив себе в ролі адвоката лише в 1539 р. Однак, справи пішли добре, про що свідчать численні записи в раецьких книгах. Сумарно за період з 1539 до 1546 рр. налічується близько 23 справи, які вів Ігнатівич (*Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 51–52).
- ¹³³ Там само. – С. 206 (№ 427), 213 (№ 457).
- ¹³⁴ Там само. – С. 208 (№ 436), 229 (№ 517).
- ¹³⁵ Там само. – С. 198–199 (№ 397).
- ¹³⁶ Там само. – С. 201 (№ 405–407).
- ¹³⁷ Там само. – С. 262 (№ 649).
- ¹³⁸ Там само. – С. 286 (№ 743).
- ¹³⁹ Там само. – С. 218–219 (№ 469–471).
- ¹⁴⁰ Там само. – С. 249 (№ 595), 252 (№ 609), 255 (№ 618), 265 (№ 661), 286–287 (№ 742, 746).
- ¹⁴¹ Там само. – С. 302 (№ 806).
- ¹⁴² Там само. – С. 332 (№ 914), 337–338 (№ 932), 346 (№ 960).
- ¹⁴³ Там само. – С. 142 (№ 179).
- ¹⁴⁴ Там само. – С. 170 (№ 292). Глинська вулиця – це частина сучасної Личаківської вулиці (див.: *Мельник Б. В.* Довідник перейменувань вулиць... – С. 104).
- ¹⁴⁵ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 203–204 (№ 415), 207 (№ 432).
- ¹⁴⁶ Впис угоди між кравцем Филипом та муляром Мартином Люшною про побудову кам'яниці на Руській вулиці

- (від 20 квітня 1533 р.) зроблений пізніше – в січні 1535 р. (див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 216–217 (№ 467)).
- ¹⁴⁷ Зацерковна (або Руська вузька чи бічна) знаходилася на місці скверу біля Домініканського костелу (див.: *Мельник Б. В.* Довідник перейменувань вулиць... – С. 125).
- ¹⁴⁸ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 36.
- ¹⁴⁹ Там само. – С. 216–217 (№ 467).
- ¹⁵⁰ Там само. – С. 205 (№ 423), 209–210 (№ 438–439, 444).
- ¹⁵¹ Там само. – С. 210–212 (№ 446, 451).
- ¹⁵² Там само. – С. 214 (№ 460).
- ¹⁵³ Там само. – С. 219 (№ 472).
- ¹⁵⁴ Там само. – С. 282 (№ 728).
- ¹⁵⁵ Там само. – С. 212 (№ 451), 216–217 (№ 467).
- ¹⁵⁶ Там само. – С. 206 (№ 428).
- ¹⁵⁷ Там само. – С. 254 (№ 614).
- ¹⁵⁸ Там само. – С. 324–327 (№ 892).
- ¹⁵⁹ *Капраль М.* Українська громада на вулиці Руській... – С. 153 (таблиця).
- ¹⁶⁰ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 152 (№ 226). Вулиця Широка – сучасна Коперника (див.: *Мельник Б. В.* Довідник перейменувань вулиць... – С. 12).
- ¹⁶¹ *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 170–171 (№ 293). Вулиця Гончарна знаходилася на Галицькому передмісті.
- ¹⁶² Там само. – С. 173 (№ 305), 178 (№ 325). Село Козельники – територія сучасного Сихівського району, що знаходиться між вулицями Луганська і Хуторівка та проспектом Червоної Калини.
- ¹⁶³ Там само. – С. 267 (№ 666–667). Костел Тіла Христового знаходився на місці сучасного Домініканського собору (церква Святої Євхаристії).
- ¹⁶⁴ Там само. – С. 320 (№ 873). Вулиця Темричовська знаходилась на Галицькому передмісті.
- ¹⁶⁵ Там само. – С. 241–242 (№ 566), 289–292 (№ 755, 761, 763), 302 (№ 804).
- ¹⁶⁶ Там само. – С. 321 (№ 880).
- ¹⁶⁷ Там само. – С. 338 (№ 934).
- ¹⁶⁸ Там само. – С. 267 (№ 666).
- ¹⁶⁹ Там само. – С. 165 (№ 273). Сумарна кількість записів, в яких йдеться про Сенька – бл. 35.
- ¹⁷⁰ Там само. – С. 177 (№ 322–323).
- ¹⁷¹ Там само. – С. 299–300 (№ 794).
- ¹⁷² Там само. – С. 223 (№ 488). Згодом, очевидно, ятка опинилася в руках кредиторів.
- ¹⁷³ Там само. – С. 179 (№ 330).
- ¹⁷⁴ Там само. – С. 25.
- ¹⁷⁵ Там само. – С. 177 (№ 322), 184–185 (№ 349), 230 (№ 519, 521), 235–236 (№ 543, 546), 246–247 (№ 587), 253 (№ 610), 267 (№ 669), 272 (№ 685), 275 (№ 697), 300 (№ 795).
- ¹⁷⁶ Там само. – С. 228 (№ 511), 263–265 (№ 655, 659), 276 (№ 703), 309 (№ 829).
- ¹⁷⁷ Там само. – С. 265 (№ 660).
- ¹⁷⁸ Там само. – С. 247–248 (№ 590–591).
- ¹⁷⁹ Там само. – С. 264–265 (№ 659).
- ¹⁸⁰ Там само. – С. 251–252 (№ 605).
- ¹⁸¹ Там само. – С. 257 (№ 626). Вулиця Широка, ймовірно, розташовувалась на місці сучасної вулиці М. Коперника (див.: *Мельник Б. В.* Довідник перейменувань вулиць... – С. 12).
- ¹⁸² *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 299–300 (№ 794).
- ¹⁸³ Там само. – С. 203 (№ 412). Сумарна кількість записів – бл. 13.
- ¹⁸⁴ Там само. – С. 208–209 (№ 437).
- ¹⁸⁵ Там само. – С. 223 (№ 489).
- ¹⁸⁶ Там само. – С. 225 (№ 498).
- ¹⁸⁷ Там само. – С. 227 (№ 505), 243–244 (№ 572, 576), 246 (№ 583).
- ¹⁸⁸ Там само. – С. 308 (№ 827).
- ¹⁸⁹ Там само. – С. 254 (№ 614).
- ¹⁹⁰ Там само. – С. 246 (№ 583).
- ¹⁹¹ Там само. – С. 259 (№ 635).
- ¹⁹² Там само. – С. 294 (№ 772).
- ¹⁹³ Детальніше про боротьбу за відновлення єпископства у Львові див.: *Кметь В.* “Дворний єпископ з рамени митрополита”. До 460-ліття хіротонії першого львівського владика Макарія (Тучапського) // Православний вісник. – К., 2000. – № 5–6. – С. 58–74; *Крип'якевич І.* Львівська Русь... – С. 79–91; *Крыловский А.* Львовское

Ставропигиальное братство. Опыт церковно-исторического исследования. – К., 1904. – С. 20–28.

¹⁹⁴ Крип'якевич І. Львівська Русь... – С. 272 (№ 686).

¹⁹⁵ Там само. – С. 328 (№ 898).

¹⁹⁶ Album civium Leopoliensium... – S. 83.

¹⁹⁷ Ibidem. – S. 146, 164.

¹⁹⁸ Про обмеження ремісників-українців в доступі до цехів див.: Капраль М. Привілеї та статuti ремісничих цехів та купецьких корпорацій Львова XV–XVIII ст. (історико-правовий нарис) // Економічні привілеї міста Львова XV–XVIII ст.: привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій / Упор. М. Капраль. – Львів, 2007. – С. XLII–XLVII.

¹⁹⁹ Кравці-русини: Гринь (1501), Карпо (1520), Георгій, Матвій, Хома (1532), Михайло, Станіслав (1536), Лесько (1537), Васько (1538), Федосій (1540), Андрій (1543), Левко (1544), Станіслав Вьотешка (1546), Мартин (1548) (див.: Крип'якевич І. Львівська Русь... – С. 130–131 (№ 126, 131), 150 (№ 215), 196 (№ 390–391), 218–219 (№ 468, 474), 223 (№ 490), 231 (№ 523), 239 (№ 558), 259–260 (№ 638), 283 (№ 730), 299–300 (№ 794), 312 (№ 842), 322 (№ 884). В дужках зазначений рік, під яким кравець вперше згадується в актах. Для декого це вже посмертна згадка (Левко, Лесько).

* * *

Наталія Паславська (Львів): Просопографія львівського міщанства першої половини XVI ст. (на прикладі кравецьких родин руського походження)

Метою дослідження є створення просопографічного портрета кравецького середовища української громади Львова, враховуючи такі ознаки, як національна приналежність, професійна діяльність, родинне оточення та повсякденне життя. Представленні життєписи десятиох кравців та членів їхніх сімей. Кравці та їхні родини творили загальний образ буття цілої міщанської спільноти, були представниками своєї національної громади на тлі історичної епохи.

Ключові слова: Львів, просопографія, родина, громада, кравець, середмістя, передмістя, міщани, нерухомість.

* * *

Nataliya Paslavska (Lviv): Prosopography of Lviv Middle-Class in the first half of the 16th century (by the example of Tailor's Families with Ruthenian origin)

The study is a portrait prosopography tailoring environment of Ukrainian community in the city, including such features as nationality, profession, family environment and everyday life. Representation biographies of ten tailors and their families. Tailors and their families created a common image of being the whole middle-class community, were representatives of the national community against the backdrop of the historical era.

Keywords: Lviv, prosopography, family, community, tailor, downtown, suburb, commoners, property.